

БАНКІВСЬКА ТАЄМНИЦЯ В ЕПОХУ ДЕОФШОРИЗАЦІЇ

Існування інституту банківської таємниці спрямовано на захист інтересів клієнтів банку і забороняє доступ третіх осіб (зокрема і держави, і державних органів) до конфіденційної інформації про клієнта банку і його операції. Разом з тим, законодавством переважної частини країн передбачено виняткові випадки й порядок такого доступу до банківської таємниці в інтересах держави. Сьогодні весь світ рухається до прозорості. Тому обмін інформацією, зокрема, і про клієнтів банку вже можна визначати загальносвітовою тенденцією. 29 жовтня 2014 року п'ятдесят одна країна світу підписали Багатосторонню міжурядову угоду для імплементації єдиного стандарту звітності Common Reporting Standard, який передбачає щорічний автоматичний обмін інформацією між фінансовими установами про рахунки фізичних і юридичних осіб [1]. Уперше такий обмін відбудеться у вересні 2017 за підсумками 2016 фінансового року.

З огляду на сучасні процеси інтернаціоналізації та глобалізації економічних відносин, які характеризуються значним рухом капіталів, а також існуючі тенденції поступової відмови від інституту банківської таємниці у загальносвітовому масштабі, актуальним видається аналіз співвідношення банківської таємниці та офшорних юрисдикцій. Обґрунтованим буде дослідження цього співвідношення з урахуванням змін в українському нормативно-правовому полі.

Офшорні зони – це поза національні фінансові центри, які здійснюють значні обсяги кредитування й фінансування в валютах інших країн (євровалютах) [2]. Згідно з визначенням Міжнародного валютного фонду (МВФ), ОФЦ – центр, де частка фінансового сектору є офшорною на обох частинах балансу, де операції ініціюються не в даній державі та де більшість пов'язаних інституцій контролюються нерезидентами [3].

Для цих зон характерні ліберальне валютно-кредитне законодавство; здійснення валютно-кредитних операцій в основному з іноземною для даної країни валютою; законодавчий допуск продажу валюти за офіційною ціною, коли офіційний обмінний курс нижчий від ринкового, і купівлі валюти, коли офіційний курс валюти вищий за ринковий. Головною відмінністю офшорних юрисдикцій є досить жорсткі правила захисту фінансової таємниці, у тому числі банківської та комерційної.

Глобальне регулювання офшорного бізнесу здійснюється Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей

(ФАТФ), Радою з фінансової стабільності, МВФ, міжнародною неурядовою організацією Tax Justice Network [4, с. 38].

Деякі науковці іноді допускають змішування понять «офшорний центр» і «вільна економічна зона» [5]. Дійсно, у формально-логічному значенні можна розглядати офшорні центри як різновид ширшого поняття «вільна економічна зона». Разом з тим, відмінність між цими дефініціями полягає в тому, що вільні економічні зони орієнтовані на залучення продуктивного капіталу, тоді як мета офшорних центрів – залучити іноземний фінансовий капітал. Джерела ж цих доходів перебувають за межами офшорних центрів.

Поняття «офшорні юрисдикції» не визначено чинним законодавством України. При цьому, в ПК України вживається термін «офшорні зони», до яких КМ України, відповідно до пункту 161.2 статті 161 вказаного Кодексу, включаються держави та їх території, у тому числі території, залежні від них, на яких можуть створюватися та діяти суб'єкти господарювання, що мають офшорний статус.

Перелік офшорних зон щорічно затверджується Кабінетом Міністрів України. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 року № 143-р «Про перелік офшорних зон» до них віднесено 37 територій [6].

Одними із основних міжнародних угод у сфері функціонування офшорного бізнесу є Угоди щодо уникнення подвійного оподаткування та Угоди щодо обміну податковою інформацією (ТІЕА), які були запропоновані ОЕСР. Станом на 16 вересня 2015 року Україна уклала 9 угод про уникнення подвійного оподаткування (УПО) із країнами, які віднесено до таких, що є офшорними зонами. Список країн, із якими укладено угоди про уникнення подвійного оподаткування (УПО), подано в розпорядженні Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. № 977 р. [7]

Слід вказати, що відтік капіталу з України до офшорів у 2008–2010 роках оцінено в 18,6 млрд дол [8, с. 52]. Слід погодитись з думкою [9], що офшорні юрисдикції викривлюють самі поняття державного суверенітету і громадянства, будучи одним зі способів комерціалізації суверенітету — адже за певну плату вони надають іноземцям захист від високих податків і національних режимів регулювання господарської діяльності.

На сьогодні міжнародна організація Рада з фінансової стабільності (Financial Stability Board) підготувала 7 критеріїв, що характеризують діяльність ОФЦ [10, с. 80]: відсутність чітких вимог щодо фінансових інституцій з метою перевірки власників та вигодонабувачів офшорних компаній; неадекватні правила щодо фінансових інституцій про відкриття матеріальної інформації регуляторам та фінансовим ринкам; обмеження, покладені на регулятори, щодо діяльності, яку вони проводять у межах своєї юрисдикції; недостатній моніторинг розподілених

ресурсів; обмеження щодо співробітництва з регуляторами в інших юрисдикціях; наявність секретних законів, які забороняють обмін інформацією з іноземними інституціями; відсутність політичної волі удосконалити якість регулятивного нагляду.

Група Tax Justice Network, яка створена з метою сприяння прозорості в сфері міжнародних фінансів та від мови від таємниці фінансових операцій, запровадила Індекс фінансової секретності, який дозволяє виявляти країни, уряди яких створюють умови для таємниці фінансових потоків, виявити поточні тенденції збільшення чи зменшення рівня таємності серед країн, виявити нових гравців у цій сфері. Серед показників таємності визначено і банківську таємницю, і автоматичний обмін інформацією, і наявність міжнародних зобов'язань із прозорості міжнародних операцій; співпраця в міжнародних судових провадженнях та ін. [11, с. 24–25].

Разом з тим, існування офшорних юрисдикцій поки що не скасовується. Змінюються правила гри. Банківські установи в офшорах почали встановлювати більш жорсткі вимоги для своїх клієнтів під тиском міжнародних регуляторів.

У 2014 році, зокрема, було змінено правила при відкритті рахунків у банках Кіпру та Латвії для власників офшорних компаній. У зв'язку з більш жорсткими вимогами місцевих регуляторів банки ускладнили процедуру KYC («know your client» — знай свого клієнта) [12], яке існує вже понад п'ять років. Сьогодні банки хочуть отримувати все більше інформації щодо власників компаній для того, щоб встановити реальний зв'язок між особистістю бенефіціара та заявленим бізнесом. Крім того, якщо раніше банки для підтвердження платежу вимагали надання тільки договору, інвойсів та актів приймання-передачі ТМЦ, то на даний момент щоб упевнитися в реальності угоди, співробітники банку вимагають товарно-транспортні накладні.

Базельським комітетом з банківського нагляду свого часу було створено Офшорну групу банківського нагляду, яка тісно співпрацює з «великою двадцяткою». Деякі науковці стверджують, що політика «великої двадцятки» в жодному разі серйозно не вплине на рентабельність офшорного бізнесу, оскільки усе не лише одну з багатьох переваг офшорних юрисдикцій — конфіденційність фінансової інформації, а безперешкодний доступ до інформації надавати муть винятково компетентним державним органам на вимогу [13, с. 64].

Можна констатувати, що основними наслідками сучасного державного та міждержавного регулювання офшорного бізнесу стали зменшення рівня банківської таємниці та розширення можливості доступу органів влади до інформації про реальних власників офшорних інструментів. З метою гармонізації законодавства України до законодавства європейських країн та міжнародних вимог, які регламентують питання зберігання та розкриття інформації, яка містить банківську таємницю,

було здійснено низку законодавчих ініціатив, що регламентують питання пов'язані з функціонуванням інституту банківської таємниці (законопроект № 3479 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо питань банківської таємниці» (автори — Поляков М. та Лубінець Д.). Крім того, обов'язок розкрити структуру власності й кінцевого бенефіціара було передбачено ЗУ від 14.10.2014 № 1701-VII.

Список використаних джерел

1. Понад 50 країн світу заради боротьби з офшорами домовилися про скасування банківської таємниці : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/finance/1002793-ponad-50-krajin-svitu-zaradi-borotbi-z-ofshorami-domovilisya-pro-skasuvannya-bankivskoji-taemnitisi.html>
2. Міжнародна макроекономіка [Електронний ресурс] : навч. посібник / Ю. Г. Козак [и др.] ; ред.: Ю. Г. Козак, Ю. М. Пахомов, Н. С. Логвінова ; ред.: О. І. Амоша, Д. Г. Лук'яненко, Ю. В. Макогон. – 3-тє вид., перероб. та доп. – Електрон. текстові дан. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 400 с. http://pidruchniki.com/13000327/ekonomika/ofshorni_zoni_sistemi_svitovih_finsanovih_tsentriv
3. Offshore Financial Centers : The Role of the IMF [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/np/mac/oshore/2000/eng/rolc.htm>.
4. Токменко В. В. Сучасний стан та тенденції глобального регулювання офшорного бізнесу [Електронний ресурс] // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 8, ч. 6. – С. 35–38. – Режим доступу : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_08/275.pdf
5. Сіваченко І., Кухарська Н., Левицький М. Вільні економічні зони: Навч. посібник. – К.: Лакор; Алерта, 2001. – 480 с.
6. Про перелік офшорних зон: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 р. № 143-р // Офіційний вісник України. – 2011. – № 14. – Ст. 592
7. Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 № 977-р // Офіційний вісник України. 2015. № 76. Ст. 2532
8. Левковець О. М. Модернізаційні перспективи України: офшорні зони як фактор ризику / О. М. Левковець // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Економічна теорія та право. – Харків, 2011. – № 4. – С. 43–57.
9. Хейфец Б. Роль офшорів в глобальній економіці / Б. Хейфец // Мировая экономика и междунар. отношения. 2008. No 11. С. 69–76.
10. Venardos A. M. The Global Regulation of Offshore Financial Centers with Reference to Singapore [Електронний ресурс] / Angelo M. Venardos. – Режим доступу: <http://epublications.bond.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?filename=0&article=1086&context=thcses&type=additional>.
11. Тишук Т. А. Шляхи протидії прихованому впливу капіталу з України : аналітична доповідь / Тишук Т. А., Іванов О. В. – К.: НІСД, 2012. – 31 с.

12. Денис Кузнєцов: «Відбувається трансформація банківської таємниці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/business/1392128-denis-kuznecov-vidbuvaetsya-transformaciya-bankivskoyi-taemnici>
13. Вергун В. А. Глобальний рівень регулювання практики створення і діяльності офшорних зон і територій / Вергун В. А., Ступницький О. І. // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций : региональный аспект : сб. науч. тр. / ред. Ю. В. Макогон [и др.]. – Донецк : ДНУ, 2012. – С. 60– 65.

СОЛЮМАХІНА О. М.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри цивільного процесу

**ОБЪЯГ ФАКТОВ, ЯКИ ВХОДЯТЬ ДО ПРЕДМЕТА
ДОКАЗУВАННЯ В СПРАВАХ ЩОДО ОБМЕЖЕННЯ
ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ**

Згідно з частини 1 ст. 3 ЦПК України кожна особа має право звернутися до суду за захистом свої порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Сьогодні головним завданням судочинства є встановлення об'єктивної істини і винесення обґрунтованого рішення по кожній категорії справ. Цивільне судочинство базується на процесі доказування, і саме воно стоїть у центрі всього цивільного процесу, адже в ньому вирішуються спірні правовідносини — факти, які мають юридичне значення.

Для того, щоб винести правильне, обґрунтоване рішення у справі суд повинен дослідити коло фактів, які повинні бути встановлені у справі, саме вони становлять предмет доказування. В процесуальній науці ряд вчених приділили увагу цьому питанню, зокрема Є. В. Васьковський, І. В. Решетнікова, В. В. Комаров, М. К. Трсушніков, М. Й Штефан.

В літературі надаються визначення предмету доказування, зокрема Ф. Н Фаткуллін розглядає це як сукупність усіх фактів та обставин, які мають значення для правильного вирішення справи [2, с. 48]. Це поняття деталізується положенням ч. 1 ст. 179 ЦПК України відповідно до якого, предметом доказування під час судового розгляду є факти, які обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для вирішення справи (причини пропуску строку позовної давності тощо) і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

Обсяг юридичних фактів, які входять до предмету доказування для кожної категорії цивільних справ різних. Тому особливий інтерес